

תלמידי שיעור א', ישיבת ההסדר בית שמש

מקום הארון בקודש הקודשים - תגובה למאמרו של הרב וינר "אבן השתייה ומקום הארון", גיליון י"ג*

במסגרת לימוד פרק 'לא יחפור' בבבא בתרא עסקנו בסוגיית מקומו של הארון בתוך קודש הקודשים, ובעיקר בשיטת ריצב"א בנדון.

במסגרת זו עיינו במאמרו של הרב דוד הלל וינר. מאמרו החשוב והמעניין מנסה להתמודד עם מספר שאלות קשות בסוגיה זו, אולם כדרכה של תורה לא הסכמנו עם כל דבריו.

להלן הערותינו על פי סדר המאמר:

1. מה שכתב בעמ' 25 שהגמרא במסכת מגילה ציטטה פסוק העוסק בכרובים שעל הארון לכאורה אינו. פסוק זה עוסק בכנפי הכרובים שעמדו על הארץ ולא בכנפי הכרובים שעמדו על הארון. אמנם, הפסוק המצוטט לכאורה מיותר, ואינו מופיע בחלק מכתבי היד.

2. לשון הגמרא במגילה היא: "ארון שעשה משה יש לו עשר אמות לכל רוח". הגמרא בב"ב הוסיפה: "ארון שעשה משה יש לו ריוח עשר אמות לכל רוח ורוח". משמע יותר כפירוש רש"י במגילה, שלכל ארבע הרוחות היה מרחק עשר אמות בין הארון והכותל, ואם כן קושיית התוס' יום טוב במקומה עומדת.

3. העובדה שלא נתקבלה להלכה ההשתחויה ה-14 אינה מוכיחה שלא נתקבלה הדעה שהארון נגזז בדיר העצים. סיבות רבות יכולות להיות לכך שלא רצו להוסיף השתחויה. למשל: כדי לא לגלות ולו ברמז את מקום הארון, כיוון שי"ג השתחויות הן כנגד י"ג מידות, וכדומה.

4. לעניות דעתנו, דברי הרמב"ם בפ"ד ה"א מהל' בית הבחירה על גניזת הארון ב"בית" אינם מתכוונים למעט את חצר המקדש והעזרה. יתר על כן, כבר הציג הרב ישראל אריאל שפתח המחילה היה בלשכת דיר העצים, אולם המחילה הולכה עד למקום

* הערת מערכת: לשם הבנה שלמה של ההערות ושל התגובה עליהן יש לקרוא את המאמר שנתפרסם בגיליון י"ג בעמ' 23. מי שהגילויות אינם תחת ידו יכול לקרוא את המאמר – כמו גם את יתר המאמרים שנתפרסמו בגילויות הקודמים – בגרסה המקוונת של 'מעלין בקודש' באתר www.elhamikdash.com.

המכוון כנגד בית קודשי הקודשים. לפי זה, לא הכריע הרמב"ם בשאלה היכן נגנז הארון בתוך בית המקדש (אם כלל ישנה מחלוקת). התירוץ הנזכר בהערה 12 לשאלה מדוע לא כתב הרמב"ם בפשטות שהארון נגנז במקומו נראה לכאורה מאולץ.

5. לא ידוע לנו מה היה אורך הבדים. רד"ק (דה"י ב' ה', ט) הוכיח ממידות קודש הקודשים במשכן (10 אמות) שאורך הבדים לא היה יותר מעשר אמות, ולפי זה יש לברר כיצד בלטו הבדים גם במקדש. רד"ק (שם) הציע מספר אפשרויות - או שהחליפו את הבדים לארוכים יותר, או שמשכו אותם למזרח קודש הקודשים באופן שמצדו השני של הארון כמעט לא בלטו, או שהניחו את הארון קרוב יותר לפרוכת (כשיטת ריצב"א). על פי הגמרא אפשר גם לומר שהיה בכך נס. לא הבנו כיצד יש בעניין זה ראייה לדעה שהארון במערב. גם אם הארון במרכז, ואורך הבדים עשר אמות, עדיין יש צורך בנס.

6. לכאורה ראיית רשב"י ביומא נד ע"א (עמ' 29) הינה רק מהמילים "עד היום הזה". מילים אלו אינן מלמדות דבר וחצי דבר על מקום הארון בתוך קודש הקודשים.

7. הרעיון להטמין את הארון במחילה שפתחה באותו חדר שבו היה מקומו המקורי של הארון (קודש הקודשים) נראה תמוה מאוד, ועל אחת כמה וכמה קשה לומר שפתח המחילה היה בדיוק תחת האבן שעליה עמד הארון.

סוף דבר, חזרנו על כל המאמר ולא מצאנו מקור לשיטת הרמב"ם, אף לא לרעיון שהארון נגנז תחת אבן אחרת (לא אבן השתייה) הנמצאת בקודש הקודשים.

תשובת הרב וינר:

לתלמידי ישיבת ההסדר בית שמש - שלומכם ישגא!

שמחתי בקריאת מכתבכם על הלימוד המעמיק בפרק 'לא יחפור', ובפרט בהיחשפות לקול התורה העולה בבית שמש – ייתן ה' ותצליחו להפיץ בבית שמש את אור התורה.

להערה מס' 1: הערתם שהגמרא (מגילה י ע"ב) ציטטה את הפסוק "כנף הכרוב האחד עשר אמות"¹ ביחס לכרובים שעמדו על הקרקע. והנה, לענ"ד הפסוק מתייחס

1 פסוק זה אינו נמצא בכתוב ונראה שהגמרא רצתה להתייחס לכנפי כרובי הארון שבהם אין פסוק מפורש ועל כן כתבה בצורה שכזו.

תגובות

לכרובים שעמדו על הארון, ואילו הפסוק (מל"א ו', כד) "וחמש אמות כנף הכרוב האחת וחמש אמות כנף הכרוב השנית עשר אמות מקצות כנפיו עד קצות כנפיו" הוא המתייחס לכרובי הקרקע שעמדו בכנפיים פרושות מצפון לדרום, והוא המצוטט בסוגיה בבבא בתרא. דבר זה לענ"ד מחזק את סברתי שהסוגיה בבבא בתרא דיברה על כרובי הקרקע, בניגוד לסוגיה במגילה שדיברה על הארון וכרוביו.

להערה מס' 2: דייקתם שהלשון בבבא בתרא "לכל רוח ורוח" מתבארת יותר כרש"י. אכן, יכול להיות שאילו זכינו ורש"י היה גומר את פירושו על בבא בתרא, היה רש"י מדייק דיוק זה. אמנם, רש"י כתב את פירושו לגמרא במגילה על הגרסה "לכל רוח", ואילו רשב"ם בבבא בתרא (צט ע"א ד"ה "ארון שעשה משה") דווקא דייק הפוך - "יש לו עשר אמות לכל רוח ורוח לימינו ולשמאלו". הרי שהכפילות לכל רוח ורוח מדויקת ברשב"ם דווקא לשני רוחות ולא לכל ארבעת הרוחות.

כמו כן, באופן עקרוני דומני שאין תפקידנו בלימוד להכריע מי מבין הראשונים צודק יותר בפשט הסוגיה, אלא ללמוד את הסוגיה לאור הראשונים השונים וללמוד את שיטתם. כל זאת כל עוד אין ראייה מוחלטת מהתלמוד שבה ניתן לדחות את דעת הראשון (ראו רא"ש על סנהדרין לג ע"א), או מסברא שלא הייתה בפני הראשונים (ראו שדי חמד ח"ו, כללי הפוסקים סי' ט"ז אות ס"ו).

להערה מס' 3: לא זכיתי להבין את הטענה: המשנה ביארה כי ההשתחויה הי"ד היא לפי הדעה שהארון נגזז בדיר העצים. מדוע אם כן להעמיס שיקול נוסף (כי"ג מידות הרחמים) כדי לומר שהארון נמצא בדיר העצים ובכל זאת לא לפסוק אלא י"ג השתחויות? כיוון שמצאנו בגמרא ביומא שנחלקו תנאים האם הארון היה גנוז במקומו או בלשכת דיר העצים, הרי שבהחלט ניתן לומר שהבין הרמב"ם שהמחלוקת בעניין ההשתחויה הי"ד תלויה במחלוקת על מיקום הגניזה.

להערה מס' 4: כמה תמיהות יש לי בדבריכם: הנה הגמרא במסכת יומא הציבה כמחלוקת את השאלה האם הארון נגזז במקומו או בלשכת דיר העצים. היישוב שהציע הרב ישראל אריאל שליט"א (מחזור המקדש ליום הכיפורים, נוסח ספרד, עמ' 280) אמנם לא מראה זאת כמחלוקת (כפי שאכן הערתם אתם).

אף פשוטות לשון הרמב"ם בתחילת פ"ד מהל' בית הבחירה, "בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה", משמע ממנה שהבנייה של מקום הגניזה החלה מהבית. מדוע אם כן לומר שהמילה ה"בית", שיש לה משמעות מאוד מסוימת במקדש, מתייחסת לעזרה שאיננה מקורה ונמצאת חוץ לאולם (שזהו גבול גדר הבית)?

כמו כן יש להעיר שבגמרא בפסחים (פו ע"א) מובא שגדר המחילות נקבע לפי מקום הפתח. אם כן משמע שמחילה היוצאת מלשכת העצים, אף אם תגיע תחת קודש הקודשים, שייכת כולה לעזרה. אם כן לא משמע לענ"ד שמחילה שכזו יכולה להיקרא גניזה במקום הארון.

כן שאלתם בהערה זו על ביאור האדמו"ר מליובאוויטש מדוע שינה הרמב"ם ובמקום לכתוב "במקומו" כתב "בו". הנה מלבד שהקושיה לא קשורה בהכרח לנושא המאמר (שכן גם המילה "בו" שוללת את ההבנה שהארון נגנז חוץ לבית), לא הבנתי מה היה קשה לכם בהסבר האדמו"ר בכתבכם ללא הסבר שהתירוץ נראה מאולץ.

נראה לענ"ד שדבריו של גדול ובוודאי בדברים של טעם אי אפשר לדחות ללא כל קושיות ברורות ומוסברות.

להערה מס' 5: הנצי"ב (העמק דבר שמות כ"ה, יב, ועיין בתוס' יומא עב ע"א וכן בצורה דומה ברד"ק על הפסוק במל"א ח', ח) ביאר כי במקדש הבדים היו משוכים לכיון הפרוכת כדי לבלוט כדדי אישה. לפיכך, כיון שהיה רווח של עשר אמות מערבית לארון בהנחה שהארון היה במרכז קודש הקודשים (כהבנת רש"י במגילה), הבדים יכלו להגיע אף ללא נס לפרוכת. אמנם, אם הארון היה במערב קודש הקודשים אזי היה צורך בנס על מנת שיבלטו הבדים בפרוכת שהיתה במזרח קודש הקודשים. נראה שהריצב"א לא הבין שנמשכו הבדים כלפי מזרח, וכדי לבאר את מקום הארון ללא צורך בנס (כפי שביאר התו"ט שהובא במאמר) ביאר שהארון היה מונח בצד מזרח.

להערה מס' 6: רשב"י לא בכדי ציטט בתחילה את הרישא של הפסוק, שכן משם הראיה שהיה הארון במערב מפאת הצורך בנס "ויאריכו הבדים". אין הכוונה רק לסיפא של הפסוק, שכן בהבנה שכזו הדיון בתחילה בין רבה לעולא נראה מיותר, זאת כיוון שנשאלת השאלה מדוע לא הביאה הגמרא את כל הפסוק בדברי רשב"י?

אמנם בדברינו מובן כי כבר ברישא רמוזה ההבנה שהארון נגנז במקומו, זאת כיוון שההימצאות במערב (שהצריכה את נס "ויאריכו") היתה לצורך יצרת המחילה בקודש הקודשים "ויהיו שם עד היום הזה". כל זאת כפי שבענ"ד כתבתי כבר במאמר (עמ' 30).

להערה מס' 7: לענ"ד, כאשר מקום הארון מוסתר ללא כל אבן בולטת ובתוך מחילה, שמן הסתם סבוכה ומוצפנת היא, ניתן לראות בכך מסתור מספיק. כל שכן לאור דברי האדמו"ר מחב"ד שיש עניין שייגנז במקומו מצד שייכות הארון למקומו, נראה שהיה אינטרס להטמינו עם פתח היוצא מקודש הקודשים, ובכך עדיין נחשב

תגובות

הארון בקודש הקודשים שכן המחילה מוגדרת לפי מקום פתחה כפי שמובא בגמרא בפסחים שהובאה לעיל.

אחזור לדבריי הראשונים ולהתפלל כי תפיצו את אור התורה בישיבתכם החדשה ותעלו ותצליחו.

